

V SHO'BA

ALTERNATIV MOLIYA EKOTIZIMI ORQALI DUALISTIK TIZIM MODELINI SHAKLLANTIRISH

QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING KAPITAL BOZORI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI

Rahmonqulov Ilhomjon O'ktamqul o'g'li
Guliston davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Anotatsiya. *Qimmatli qog'ozlar bozori zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi hamda uning kapital bozori barqarorligini mustahkamlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi asosida qimmatli qog'ozlar bozori infratuzilmasi, institutsional muhit, shaffoflik darajasi hamda investorlar ishonchining kapital bozori barqarorligiga ta'siri o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yaxshi rivojlangan qimmatli qog'ozlar bozori moliyaviy barqarorlikni oshiradi, kapital oqimini faollashtiradi va iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada, shuningdek, milliy kapital bozorini mustahkamlash uchun qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish yo'alishlari bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar. *Qimmatli qog'ozlar bozori, kapital bozori, moliyaviy barqarorlik, investitsiyalar, bozor infratuzilmasi, shaffoflik, investorlar ishonchi, iqtisodiy rivojlanish.*

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida moliyaviy bozorlar mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishi, investitsion jozibadorligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, qimmatli qog'ozlar bozori kapitalni samarali taqsimlash, xo'jalik subyektlari uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish hamda investorlar uchun qulay investitsiya muhitini yaratishda asosiy mexanizmlardan biri hisoblanadi. Shu sababli qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanish darajasi nafaqat alohida kompaniyalar faoliyatiga, balki butun milliy iqtisodiyotning barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi qimmatli qog'ozlar bozori rivojlanishining kapital bozori barqarorligiga ta'sirini aniqlash, mavjud muammolarni tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda qimmatli qog'ozlar bozori

faoliyatining nazariy asoslari, xalqaro tajriba hamda rivojlanayotgan mamlakatlar amaliyoti asosida tahlil qilinadi. Ko'plab rivojlanayotgan davlatlarda qimmatli qog'ozlar bozori hali to'liq shakllanmagan bo'lib, shaffoflik darajasi, bozor infratuzilmasi, huquqiy mexanizmlar va investorlar ishonchi bilan bog'liq muammolar saqlanib qolmoqda. Shu sababli ushbu mavzuni chuqur o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

2024–2025 yillar oralig'ida O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozori sezilarli jonlanish bosqichiga kirdi: u nafaqat miqdor jihatdan kengaydi, balki sifat jihatdan ham yangi bosqichga ko'tarildi. Bozor raqamlari ortida oddiy savdolar emas, balki investorlar kayfiyati, moliyaviy ishonch, kapital harakati va iqtisodiy muvozanatning asta-sekin shakllanib borayotgan manzarasi namoyon bo'la boshladi.

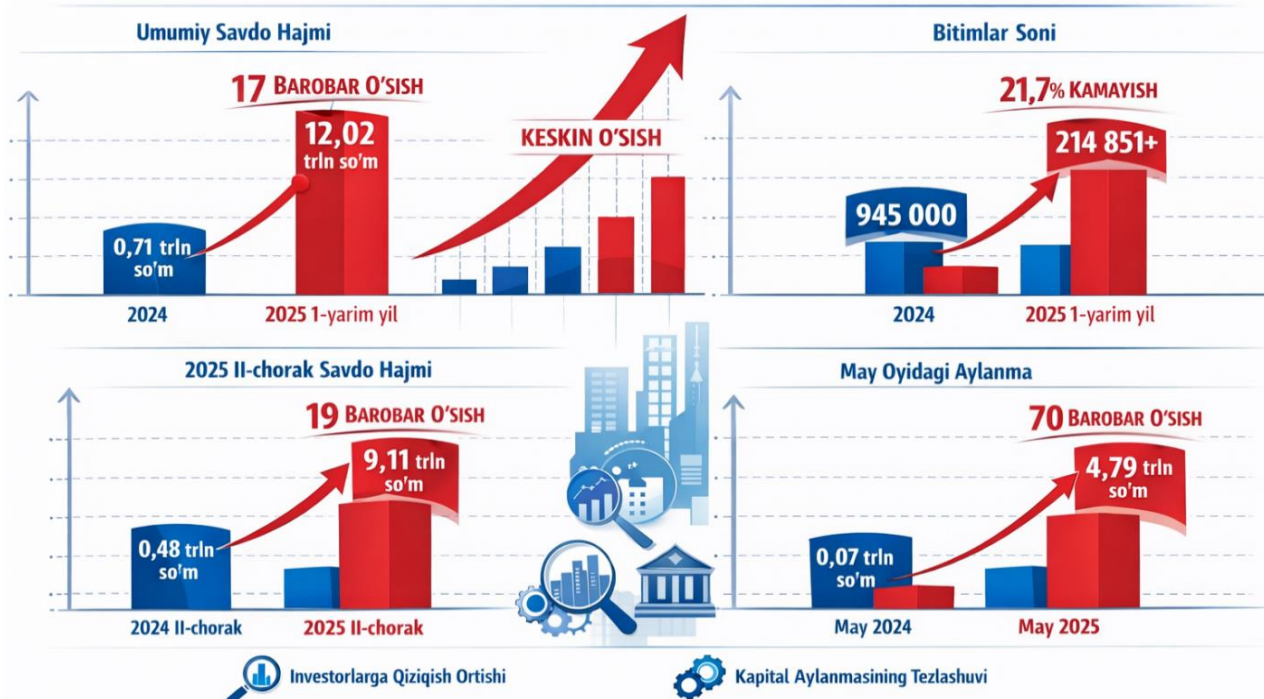
Ayniqsa, 2025-yilning birinchi yarmi burilish nuqtasi bo'ldi. Qimmatli qog'ozlar savdosi hajmi 12,02 trillion so'mga yetib, 2024-yilning mos davriga nisbatan 17 barobar o'sdi. Bu keskin sakrash faqatgina bir martalik hodisa emas, balki bozor likvidligi mustahkamlanib, kapital aylanishi tezlashayotganining ishonchli belgisi sifatida namoyon bo'ldi. Shu davrda 214 mingdan ortiq bitim tuzildi, ularning katta qismi birja kotirovkasidagi qimmatli qog'ozlarga to'g'ri kelib, bozorning tartiblangan segmenti tobora muhim o'rin egallayotganini ko'rsatdi.

Choraklar kesimida qaralganda ham xuddi shunday manzara ko'zga tashlanadi. 2025-yilning ikkinchi choragida savdolar hajmi 9,11 trillion so'mni tashkil etib, oldingi yilga nisbatan 19 barobar oshdi. Bu raqam ortida faqat savdo emas, balki kapital bozoriga bo'lgan qiziqishning chuqurlashuvi, institutsional ishtirokning kengayishi va moliyaviy mexanizmlarning yanada faol ishlay boshlagani yotadi. Yilning eng yorqin ko'rsatkichlaridan biri may oyida kuzatildi: birgina shu oyda bozor aylanmasi 4,79 trillion so'mga yetib, 2024-yil mayiga nisbatan qariyb 70 barobar o'sdi. Bu hodisa tasodifiy tebranish emas, balki investorlar faolligi jadal kuchayib borayotganidan dalolat berdi. May oyi go'yoki bozorning "uyg'onish" davri bo'lib, kapital oqimlari yanada erkin harakatlana boshladi.

Quyidagi diagramma O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorining jadal rivojlanishini vizual tarzda aks ettiradi. Rasmda 2024-yil va 2025-yilning birinchi va ikkinchi choraklari hamda may oyidagi savdo hajmlari ko'rsatilgan. Savdo hajmi qizil va ko'k ranglarda ifodalangan bo'lib, 2025-yilda bozor hajmining sezilarli ortganligi va investor faolligining oshgani aniq ko'zga tashlanadi. Diagramma shuningdek, bitimlar soni kamaygan bo'lsa-da, kapital aylanishining tezlashganini va bozor likvidligining oshganini ham ko'rsatadi.

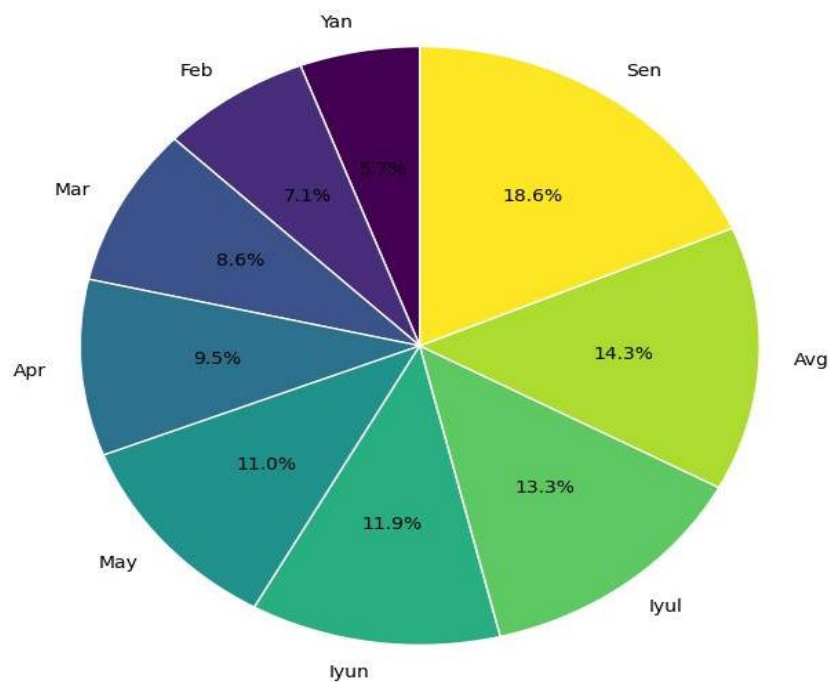
O'ZBEKISTON QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING O'SISHI, 2024–2025

Samarali rivojlanish dinamikasi bosqichma-bosqich

1-rasm. O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorining 2024–2025 yillardagi o'sishi.[1]

Yil davomida umumiy manzaraga nazar tashlasak, 2025-yilning yanvar-sentyabr oylarida savdolar hajmi 14 trillion so'mga yetib, 2024-yilga nisbatan 4 barobar oshdi, bitimlar soni esa 328 mingdan ziyod bo'ldi. Bu nafaqat miqdoriy o'sish, balki bozor ishtirokchilari orasida barqaror munosabatlar shakllanayotganini ham ko'rsatdi.[2] Biroq bu jarayon bir tomonlama emas edi. Bozor hajmi kengaygan sari ayrim muammolar ham yuzaga chiqdi. 2025-yilda birja savdolarida qatnashgan unikal investorlar soni 29 foizga kamaydi, bu esa bozorga yirik ishtirokchilar ko'proq kirib, mayda investorlar faolligi nisbatan pasayganini ko'rsatadi. Demak, kapital bozori "kattalashayotgan" bo'lsa-da, uning ijtimoiy qamrovi masalasi hanuz dolzarb bo'lib qolmoqda. Bank tizimi ham bu jarayonda faol ishtirok etdi: banklar qimmatli qog'ozlar orqali resurs jalb qildi, investitsion portfellarini diversifikatsiya qildi va bozor likvidligini qo'llab-quvvatladi. Bu holat kapital bozori barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi, ammo shu bilan birga moliyaviy xatarlarning tizimlararo tarqalish ehtimolini ham kuchaytirdi.

2-diagramma 2025-yilning yanvar–sentyabr oylarida O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozoridagi savdo hajmi foizlarini ko‘rsatadi.[2]

Umuman olganda, 2024–2025 yillardagi tendensiyalar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozori jadal rivojlanish bosqichida turibdi: likvidlik oshdi, savdo hajmi keskin kengaydi, infratuzilma mustahkamlandi, biroq investorlar bazasini yanada kengaytirish, shaffoflikni kuchaytirish va moliyaviy savodxonlikni oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Shu bois qimmatli qog‘ozlar bozorining rivoji nafaqat kapital bozori barqarorligini ta‘minlamoqda, balki uni yangi sifat bosqichiga olib chiqmoqda. [3]

2025-yilning yanvar–sentyabr oylaridagi O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozorining rivoji sezilarli o‘shishni ko‘rsatdi. Savdo hajmi 14 trillion so‘mga yetib, 2024-yilga nisbatan 4 barobar oshdi va bitimlar soni 328 mingdan ziyod bo‘ldi. Bu bozorning nafaqat miqdoriy o‘shishini, balki ishtirokchilar orasida barqaror munosabatlar shakllanayotganini ham tasdiqlaydi. Biroq, bozor kengaygani sayin unikal investorlar soni 29 foizga kamayib, yirik ishtirokchilar faolligi oshgani, mayda investorlar esa nisbatan passaygani kuzatildi. Shu bois kapital bozorining ijtimoiy qamrovi va moliyaviy savodxonlikni oshirish masalalari hanuz dolzarb bo‘lib qolmoqda. Bank tizimi esa bozorga qo‘shimcha resurs jalb etish, investitsion portfellarni diversifikatsiya qilish va likvidlikni ta‘minlash orqali barqarorlikni qo‘llab-quvvatladi. Bu jarayon moliyaviy xatarlarning tizimlararo tarqalish ehtimolini ham oshirdi.[5]

Umuman olganda, O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozori jadal rivojlanish bosqichida turibdi. Likvidlik oshdi, savdo hajmi kengaydi, infratuzilma

mustahkamlandi, ammo investor bazasini kengaytirish, shaffoflikni kuchaytirish va moliyaviy savodxonlikni oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Shu bilan birga, bozor yangi sifat bosqichiga ko'tarilmoqda va kapital bozorining barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. (2025). Qimmatli qog'ozlar bozorining 2025-yil yanvar–sentyabr holati. Toshkent. https://tanga.uz/news/570?utm_source

2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). Kapital bozorining rivojlanishi va likvidlik tahlili. Toshkent. https://www.uzdaily.uz/en/uzbekistans-securities-market-grows-nearly-70-fold-in-june-trading-volume-hits-479-trillion-soums/?utm_source

3. Karimov, A. (2024). Investitsiya va moliyaviy savodxonlik. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti. https://invexi.org/en/press/development-of-the-capital-market-and-banking-system-new-instruments-and-international-standards/?utm_source

4. Rasulov, D. (2023). Banklar va qimmatli qog'ozlar bozori: nazariya va amaliyot. Toshkent. https://vaqt.uz/mobile/news/uzbekiston-kapital-bozoriga-1-mlrd-investitsiya-jalb-etish-rejasi-tasdiqlandi-15818?utm_source

5. O'zbekiston banklari sof foydasi to'g'risidagi tahlillar <https://www.tashkenttimes.uz/finances/14554-uzbek-banks-s-net-profit-in-sharp-decline-over-the-year>

6. Yagona korporativ ma'lumotlar portali (Openinfo.uz) <https://openinfo.uz/en/reports/21271/>

АЛЬТЕРНАТИВ МОЛИЯ ЭКОТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ ВАЛЮТАНИНГ (МБРВ) ХАЛҚАРО ТЎЛОВЛАРНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШДАГИ ЎРНИ

Ташматова Рано Гаубовна

*Тошкент давлат иқтисодият университети,
“Молия ва молиявий технологиялар” кафедраси доценти*

Марказий Банк рақамли валютаси (МБРВ) – бу Марказий Банк томонидан чиқарилган ва унинг мажбуриятлари ҳисобланган рақамли пул шакли. Бу технологиянинг жорий қилиниши, айниқса, халқаро тўловлар тизимини тубдан яхшилаш ва оптималлаштириш учун катта имконият яратади. МБРВнинг халқаро тўловларни амалга оширишдаги асосий